

ТАҚРИЗ

ба автореферати Шоҳиён Абдурахим Маҳмадулло дар мавзӯи: Асосҳои институтсионалии ташаккул ва рушди шарикӣ иҷтимоӣ дар субъектҳои иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон», ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.01 – Назарияи иқтисод пешниҳод мегардад

Маълум аст, ки ҳар як унвончӯй хоҳ дар сатҳи номзади бошад ва ё сатҳи доктори барои интихоби мавзӯи илмӣ татқиқоти заҳмати зиёде ба ҳарч медеҳад, то, ки мавзӯро интихоб намояд, ки ба талаботи замони мувофиқ бошад ва дар пешрафти иқтисодии мамлакат ва баландбардоштани сатҳи зиндагии аҳолии он вазифаи муайянеро амали намояд. Диссертант аз ин лиҳоз мавзӯи интихоб намудаи худро чунин асоснок намуда қайд менамояд, ки вазифаи муҳимми стратегияи иқтисодии миллии баланд бардоштани суръат ва беҳтар намудани сифати рушди иқтисодӣ мебошад. Дар байни бисёр омилҳои муайянкунандаи шароит ва имкониятҳои рушди иқтисодӣ омилҳои иҷтимоӣ-меҳнатӣ мавқеи махсусро ишғол менамоянд. Таъсири онҳо дар ташаккули нишондиҳандаҳои арзишии фаъолияти системаҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ташкилотҳо дар сатҳҳои гуногун, дар давраи ислоҳот, аксаран мақоми дуюмдараҷаро касб намуда, бо меъёрҳои ҷаҳонии муносибати ҷомеа ва тиҷорат, баланд бардоштани масъулияти иҷтимоии субъектҳои иқтисодӣ ҳамчун асоси рушди босуботи иқтисодӣ, муҳолифат менамоянд. Дар айни замон, яке аз сабабҳои асосии монеаҳо ҷиҳати гузариши иқтисодии ватанӣ ба роҳи бозории муосир ва рушди иқтисодӣ кам аҳаммият додан ба нақши афзояндаи омилҳои иҷтимоӣ дар иқтисодии кишвар, сармоягузориҳои маҳдуд дар рушди инсон ва ба назаррасии дегуманизатсияи (аз даст додани арзишҳои маънавӣ ва ахлоқии ҷомеа) соҳаи иҷтимоӣ-меҳнатӣ ба шумор мераванд. Бинобар ин, зарурати таъхирнопазири ҳалли масъалаҳо ва имкониятҳои рушди шарикӣ иҷтимоӣ ва фаъолияти иҷтимоии масъулиятноки субъектҳои ҷумҳурӣ ба миён омад, ки яке аз самтҳои муҳим дар татбиқи Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 ба шумор меравад. Дар он қайд гардидааст: “ояндаи кишвари мо бетағйир боқӣ мемонад – нигоҳдории ваҳдати миллии, таъмини амнияти миллии, амалии намудани принципҳои адолати иҷтимоӣ ва самаранокии иқтисодӣ, беҳсозии некуаҳволии мардум”.

Бояд қайд намуд, ки дар солҳои гузаронидани ислоҳоти бозоргонӣ аслан оид ба муносибатҳои иҷтимоӣ-меҳнатӣ ва хусусияти ташкили онҳо

дар бозорҳои гуногуни меҳнат нуқтаи назар тағйир ёфт. Ҷанбаҳои нави муносибатҳои иҷтимоӣ-меҳнатӣ, пеш аз ҳама ба тағйироти куллии шакли моликият дар кишвар вобаста аст. Ин ба таври қатъӣ хоҳиш додани моликияти давлатӣ ва фароҳам овардани фазои мусоидро барои моликияти коллективӣ ва хусусӣ ба вуҷуд овард, ки албатта ба бартарафсозии системаи мутамаркази идоракунии иқтисодиёт боис гардид. Дар ташаккули фаҳмиши нави сиёсати иҷтимоӣ-иқтисодӣ, пеш аз ҳама дар самти муносибатҳои иҷтимоӣ-меҳнатӣ ва рушди шарикӣ иҷтимоӣ, нақши муҳимро ниҳодҳои нави иҷтимоӣ-иқтисодӣ мебозанд.

Шарикӣ иҷтимоӣ ба муносибатҳои боварӣ ва эмпатия асосёфта хоси системаҳои устувори иҷтимоӣ-иқтисодӣ буда, дар натиҷаи субот ба миён омада, барои нигоҳ доштани он шароит фароҳам меорад ва аслан ба шакли дарозмуддати муносибатҳои шарикӣ нигаронида шудааст. Ин ҷиҳати фаъол намудани раванди сармоягузорӣ дар иқтисодиёт нақши муҳим дорад, ки бо бидуни самаранок ба роҳ мондани он рушди босифати иқтисодӣ ғайриимкон аст. Рушди устувори иқтисодӣ ва соҳибқори бомасъулияти иҷтимоӣ, воридшавии ихтиёро ба муносибатҳои шарикӣ ва дар ҳадафу вазифаҳои худ эътироф намудани афзалияти манфиатҳои умумии шариконро пешбинӣ менамояд. Концепсияи масъулияти иҷтимоӣ, айни ҳол танҳо дар қисме аз субъектҳои иқтисодиёти ватанӣ татбиқ мегардад. Идеҳои корпоратизм, ҳамчун дастоварди муштараки натиҷаҳои иҷтимоидоштаи фаъолияти иқтисодӣ дар асоси тақсмоти одилонаи нақш ва функцияҳои иҷтимоӣ-ташкилӣ дар байни шарикон фаҳмида шуда, оҳиста-оҳиста дар маркази диққати фаъолияти иқтисодии корхонаву ташкилотҳо қарор мегирад, ки дар асоси муносибатҳои самаранокӣ иҷтимоӣ-меҳнатӣ ба рушди иқтисодиёти миллӣ манфиатдор ҳастанд.

Коркарди асосҳои назариявии рушди шарикӣ иҷтимоӣ ва асосҳои методологии таҳқиқи он дар шароити низоми иқтисоди бозорӣ, ки дар он фаъолияти мустақилу озоди субъектҳои иқтисодӣ сурат гирифта, муҳимияти шарикӣ иҷтимоӣ ва таъмини рушди инсон ва сармояи инсонӣ зери муносибатҳои иқтисодию бозорӣ ва принсипи ратсионализми иқтисодӣ, ки бо гирифтани фоида маҳдуд мешавад, имкони аз мадди назар дур мондан ба вуқӯъ меояд. Бинобар ин, омӯзишу таҳқиқи моҳияти категорияи шарикӣ иҷтимоӣ, ҳолати муносири ташаккулу рушди шарикӣ иҷтимоӣ дар субъектҳои иқтисодии мамлакат ва коркарди асосҳои методии арзёбии раванди он ва механизмҳои таъмину рушди шарикӣ иҷтимоӣ масъалаи мубрами рӯз мансуб меёбад.

Дар шароити низоми иқтисоди бозорӣ ин масъалаҳо дар илми иқтисоди ватанӣ ба таври кофӣ таҳқиқ нагардидааст. Шарикии иҷтимоӣ пеш аз ҳама мафҳумест, ки бо назарияи институтсионалӣ равобитаи зич дошта, амалӣ гардондани он тақмили механизмҳои институтсионалиро тақозо менамояд. Аз ин рӯ, дар мавриди таҳқиқи асосҳои методологии арзёбии шарикии иҷтимоӣ ба равишҳои институтсионалӣ тақия карда шудааст. Дар асоси гуфтаҳои зикргардида, қайд намудан мумкин аст, ки муҳимияти мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ ба инҳо асос ёфтааст:

- зарурати баланд бардоштани на танҳо сатҳу сифати зиндагии аҳолии кишвар, инчунин таъмини рақобатнокии он, ки дар асоси ҷаҳол намудани омилҳои иҷтимоии рушди иқтисодӣ имкон дорад;
- набудани таҳқиқот дар бораи асосҳои институтсионалии категорияи “шарикии иҷтимоӣ”-и мувофиқ ба иқтисодиёти кишвар;
- таҳияи нокифояи асосҳои методологӣ ва методии арзёбии таъсири омилҳои рушди шарикии иҷтимоӣ ба рушди иқтисодии субъектҳои хоҷагидор.

Аз руи автореферат хулоса барори кардан мумкин аст, ки диссертант дар рафти тадқиқот аз таҷрибаи олимони хориҷие, ки ба анъанаҳои илми ватанӣ оид ба омӯзиши муносибатҳои иҷтимоӣ-меҳнатӣ ва шарикии иҷтимоӣ асос гузоштаанд васеъ истифода намудааст. Аз ҷумла: В.В. Берви-Флеровский, Н.Х.Бунге, В.П. Литвинов-Фалинский, П.Б. Струве, М.И.Туган-Барановский, И.Гайнуллин, Б.М.Генкин, Н.А. Горелов, А.Л. Жуков, Ю.П.Кокин, Н.Е.Колесников, Р.П. Колосова, Н.Х. Курбанов, И.С. Маслова, В.А.Михеев, О.В.Нетребский, В.Д.Патрушев, В.К. Потемкин, О.В.Русинов, И.Н.Рошко, В.В.Синов, В.А.Ядов ва дигарон.

Бо ақидаи диссертант дар Ҷумҳурии Тоҷикистон масъалаи нишонаҳои функционалии муносибатҳои иқтисодӣ, ки дар ҷаҳолияти ниҳодҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ваколатдори давлатӣ татбиқ мегарданд, дар асарҳои олимон, ба монанди Низомова Т.Д., Амонова Д.С., Усмонова Т.Д., Комилов С.Ҷ. Ғаниев Т.Б., Мирсаидов А.Б., Қурбонов А.Х., Қаюмов Н.Қ., Раҳимов Р.К., Саидмуродов Л. Ҳ., Кандиёрова Д.О., Қодиров Д.Б., Исайнов Ҳ.Р., Умаров Х.У., Султонов З.С. ва дигарон инъикос ёфтаанд.

Ҳадафи таҳқиқот. Ҳадафи асосии таҳқиқи диссертатсионӣ дар коркарди концепсияи рушди асосҳои институтсионалии ташаккули шарикии иҷтимоӣ ҳамчун самти калидии рушди иқтисодии субъектҳои хоҷагидори иқтисоди миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон асос ёфтааст.

Объекти таҳқиқот ниҳодҳои иҷтимоиву иқтисодӣ (асосҳои институтсионалӣ), ки ташаккул ва фаъолияти ниҳодҳои шарикӣ иҷтимоиро дар низомии иқтисодии мамлакат таъмин менамояд.

Предмети таҳқиқотро ниҳоди масъулияти иҷтимоӣ, ки муносибатҳои иҷтимоиву иқтисодӣ ва ташкилиро дар раванди алоқаҳои тарафайни меҳнату сармоя, қормандон, қорфармоён ва ҳокимияти давлатиро дар бар гирифтааст, ташкил медиҳад.

Вазифаҳои таҳқиқот. Барои ба даст овардани мақсадҳои гузошташуда зарурати ҳалли масъалаҳои зерин ба миён омад:

– муайян намудани моҳияти ниҳоди шарикӣ иҷтимоӣ ҳамчун категорияи иқтисодӣ ва равишҳои методологӣю методӣю арзёбии шарикӣ иҷтимоӣ дар фаъолияти субъектҳои иқтисодӣ;

– асоснок намудани шарикӣ иҷтимоӣ ҳамчун ҷузъи таркибии муносибатҳои иқтисодӣю иҷтимоӣ ва механизми гуманизатсияи фаъолияти иқтисодӣ;

– муайян намудани қонуниятҳои рушди фарҳанги институтсионалӣ ва таъсири он дар тамоюли инкишофи шарикӣ иҷтимоӣ дар субъектҳои иқтисодӣ;

– таҳлили заминаҳо, раванди ташаккул ва рушди ниҳодҳои шарикӣ иҷтимоӣ дар Тоҷикистон ва таъсири он ба рушди иқтисодӣ;

– таҳияи асосҳои концептуалӣ ва роҳнамои стратегӣю рушди шарикӣ иҷтимоӣ дар субъектҳои иқтисодии ҷумҳурӣ;

– таҳияи тавсияҳо оид ба ташаккули принципҳо ва механизмҳои ташкили системаҳои мониторинги рушди масъулияти иҷтимоии субъектҳои иқтисодии мамлакат.

Дар рафти таҳқиқот ба сифати методҳои асосии таҳқиқот дар таҳқиқоти диссертатсионӣ муносибати системавӣ ва таҳлили системавӣ истифода гардидаанд, ки имкон медиҳанд хусусиятҳои рушди бозори меҳнат умуман аз маҷеи кишварҳо, инчунин методҳои моделсозии иқтисодӣ-математикӣ, таҳлилҳои графикӣ ва омӯри таҳқиқ қарда шаванд.

Самти таҳқиқот ба ихтисоси 08.00.01 – назарияи иқтисодӣ. Зербандҳои 1.1. Иқтисоди сиёсӣ: сохтор ва қонуниятҳои рушди муносибатҳои иқтисодӣ; моликият дар низомии муносибатҳои иқтисодӣ; манфиатҳои иқтисодӣ; назарияи механизми хоҷагидорӣ ва рушди он: принципҳо, тамоюлҳо ва хусусиятҳо; қонуниятҳои таҳаввулотии низомҳои иқтисодӣ-иҷтимоӣ; гуманизатсияи рушди иқтисодӣ; 1.2. Алоқамандии неқуаҳволии инфиродӣ ва ҷамъиятӣ. 1.4. Назарияи иқтисодии институтсионалӣ ва таҳаввулотӣ: назарияи

иктисодиёти гузаранда ва дигаргуншавии (трансформатсия) низомҳои иқтисодӣ-иҷтимоӣ; интихоби иҷтимоӣ-иқтисодӣ мутобиқат мекунад.

Давраи иҷрои таҳқиқоти диссертатсионӣ солҳои 2015-2020-ро дар бар мегирад.

Дар натиҷаи амалӣ гардонидани мақсади таҳқиқот диссертант имконият пайдо намуд, ки як қатор нагонихоро дар ин соҳаи таҳқиқот пешниҳод намояд.

Навовариҳои илмӣ, хулосаҳо ва натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ аз ҳолатҳои зерин иборат мебошанд:

– моҳияти мафҳуми “шарикии иҷтимоӣ” ҳамчун категорияи иқтисодӣ-иҷтимоӣ, ки маҷмӯи муносибатҳои иҷтимоӣю иқтисодиро доир ба муҳимияти муносибатҳои меҳнативу иҷтимоӣ ва иқтисодӣ дар низоми муносибати молумулкӣ ва мубодилоти манфиатҳои иҷтимоӣю моддӣ ифода намуда, раванди гуманизатсияи истеҳсолотро фаъол мегардонад, муайян карда шудааст;

– сохтор ва робитаи мутақобилаи ниҳодҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ҳамчун асоси институтсионалии рушди шарикии иҷтимоӣ муайян гардида, алоқамандии робитаҳои институтсионалии рушди шарикии иҷтимоӣ ва сармояи иҷтимоӣ муқаррар карда шуданд;

– ба сифати асосҳои назариявӣ ва методологии омӯзиши шарикии иҷтимоӣ истифодаи равишҳои институтсионалӣ пешниҳод мегардад, ки аз вобастагии тарафи иҷтимоӣю технологияи фаъолияти истеҳсолии субъектҳои иқтисодӣ бармеояд. Муайян карда шудааст, ки дар замони муосир шарикии иҷтимоӣ ҳамчун ниҳоди муҳим ҷиҳати созиши манфиатҳои иштирокдорон дар ҳалли зиддиятҳои бавучудодама дар низоми муносибатҳои иҷтимоӣю иқтисодии субъектҳои хоҷагидор баромад менамояд;

– нақш ва ҷойгоҳи шарикии иҷтимоӣ дар рушди тамоюли гуманизатсияи фаъолияти иқтисодӣ, аз байн бурдани тазод миёни сармоя ва меҳнат, хусусияти робитаҳои институтсионалӣ дар байни муносибатҳои моликӣю шарикии иҷтимоӣ ва рушди иқтисодии субъектҳои иқтисодӣ муайян карда шудаанд; сабабҳои ба миён омадани зиддиятҳои функсияҳои тасарруф, тақсимот, истифода ва азхудкунии захираҳо аз нуқтаи назари рафтори институтсионалӣ шарҳ дода шудааст;

– асосҳои методологӣ ва методикаи арзёбии сифативу миқдории таъсири сатҳи инкишофи шарикии иҷтимоӣ ба рушди иқтисодии субъектҳои иқтисодӣ таҳия гардиданд; вобастагии муस्ताкими сиёсати иҷтимоии давлат ва шарикии иҷтимоӣ муайян карда шудааст; омилҳои иҷтимоии рушди иқтисодӣ ва сатҳи сифати таъсирбахши он ба ҳадафҳои

дарозмуддати рушди иқтисодии субъектҳои хоҷагидор тавсиф карда шудааст;

– муносибатҳои концептуалӣ ба рушди шарикӣ иҷтимоӣ таҳия гардида, принсипҳои методии ташкили системаҳои идоракунии шарикӣ иҷтимоӣ дар самти иҷтимоии фаъолияти субъектҳои бахши хусусии иқтисодиёт пешниҳод гардиданд; рушди ниҳодҳои алоҳидаи шарикӣ иҷтимоӣ таҳия карда шуда, шакли ягонаи системаи арзёбии рушди масъулияти иҷтимоӣ (таҳияи заминаи методологии муқоисаи саҳми корхонаҳо дар рушди ҷомеа), шакли ягонаи системаҳои ҳисоботдиҳӣ оид ба масъулияти иҷтимоӣ ва тарзу услуби асоснок намудани сатҳи масъулияти иҷтимоии соҳибкорӣ пешниҳод гардидааст.

Аҳамияти назариявии таҳқиқ бо имконияти истифодаи хулосаҳои мухтасар ва пешниҳодҳо барои мукамал намудани сохтори институтсионалӣ ва ташкили ҳамкориҳои мутақобилаи мақомоти давлатӣ, иттифоқҳои касаба, корфармоён дар сатҳҳои гуногун дар ташаккули сиёсати иҷтимоӣ-иқтисодӣ дар самти муносибатҳои иҷтимоӣ-иқтисодии субъектҳои иқтисодӣ муайян карда мешавад.

Методҳо ва қоидаҳои дар таҳқиқоти диссертатсионӣ таҳиягардида мумкин аст аз ҷониби роҳбарони корхонаҳо, кормандони дастгоҳи мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва ташкилотҳои иттифоқҳои касаба ҳангоми омода намудани лоиҳаи институтсионалӣ ва татбиқи низоми шарикӣ иҷтимоӣ истифода шаванд.

Маълумотҳои диссертатсияро метавон дар раванди таълими донишҷӯён аз рӯи ихтисосҳои “Назарияи иқтисодӣ”, “Иқтисоди миллӣ” ва ғайра истифода намуд.

Диссертатсия аз сарсухан, 3 боб, хулоса ва пешниҳод ва рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат буда, 183 саҳифаи чопи компютериро ташкил медиҳад. Рӯйхати адабиёти истифодашуда 135 сарчашмаро дарбар мегирад, ки муаллифонашон муҳаққиқони ватанӣ ва хориҷӣ мебошанд.

Дар муқаддима аҳамияти мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ асоснок гардида, баҳогузориҳои дараҷаи коркарди илмӣ масъала анҷом ёфта, объект ва предмети таҳқиқот, ҳадаф ва вазифаҳои он, асосҳои назариявӣ ва методологӣ, навгониҳои қисми диссертатсионӣ, аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот муайян гардидаанд.

Дар боби якум – «Асосҳои назариявӣ ва методологии муносибати институтсионалӣ ба рушди шарикӣ иҷтимоӣ дар низоми иқтисодиёт» масъалаҳои марбут ба тавсифи моҳияти масъулияти иҷтимоӣ ҳамчун категорияи иқтисодӣ-иҷтимоӣ ва ниҳоди танзимгари муносибатҳои

Назарияи иқтисод дар сатҳи лозими илмӣ-методӣ анҷом дода шуда, дорои муносибатҳои методологӣ ҷиҳати ҳаллу ҷасли мавзӯи пешниҳодшуда мебошад. Рисола ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки нисбати ба диссертатсияи номзадӣ ва пункти 37 Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон № 505 аз 24 октябри соли 2016 дар бораи додани дараҷаи илмӣ ва унвони илмӣ ҷавобгӯӣ мебошад, ва муаллифи он сазовори ба ӯ додани дараҷаи илмии номзоди илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.01 - идоракунии дар системаи иҷтимоӣ ва иқтисодӣ мебошад.

Муқарриз:

доктори илмҳои иқтисодӣ,
профессори кафедраи назарияи иқтисоди,
ДДБ ба номи Н. Хусрав

 Садриддинов Н. Т.

Суроға:

Имзои Садриддинов Н.Т.ро тасдиқ мекунам.

Сардори шӯъбаи кадрҳои ДДБ
ба номи Н. Хусрав

 Шукурзод Ҷ.А.

Маълумоти иттилоотӣ:

735140, ш. Бохтар, куч. Айни, 67

Тел. (8-3222) 2-5481, (8-3222) 2-22-53

www.ktsu.edu.tj. Печтаи электронӣ: ktsu78@mail.ru.